

БАСЕНКО О. М., аспірантка, НаУКМА (м. Київ)

ПСИХОДІАГНОСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ У ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ОПИТУВАЛЬНИКА РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ (ЖИТТЄСТІЙКОСТІ)

Підлітки належать до однієї з найбільш вразливих категорій, що піддаються негативному впливу стресових подій воєнного конфлікту на Сході України, адже саме у цьому віці психіка людини зазнає істотних психічних трансформацій та є особливо вразливою, і за екстремальних умов війни, критичний процес внутрішніх особистісних перетворень ускладнюється і обтяжується психічним травмуванням. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання застосування адекватних та адаптованих до конкретного соціально-культурного контексту психодіагностичних інструментів дослідження розвитку життєстійкості у підлітків, що перебувають в умовах збройного конфлікту, з метою розробки ефективних доказово обґрунтованих програм психосоціальної підтримки зазначеній цільовій категорії.

Мета дослідження – тестування ефективності застосування опитувальника резильєнтності (життєстійкості) для вивчення особливостей розвитку та факторів життєстійкості у підлітків, що мешкають у зоні воєнного конфлікту на Сході України.

У дослідженні взяли участь 219 підлітків віком від 14 до 17 років (61% хлопців та 39% дівчат) з населених пунктів, розташованих у 0-30-кілометровій зоні поблизу лінії збройного протистояння на території Донецької та Луганської областей. Опитування проводилося у вересні 2018 року та у період з березня до травня 2019 року з використанням наступних психодіагностичних інструментів: 1) опитувальник резильєнтності (життєстійкості) [2] та 2) сфокусоване групове інтерв'ю [1]. Опитувальник резильєнтності (життєстійкості) розроблено дослідниками Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) в рамках спільного проекту НаУКМА та ЮНІСЕФ «Комплексна психосоціальна підтримка спеціалістів мобільних бригад, які працюють у буферній зоні» (2016 р.). Дана методика враховує місцеву термінологію та конструкти, використовувані дітьми та підлітками віком від 9 до 17 років на позначення психоемоційних проблем та прояву життєстійкості. Опитувальник резильєнтності складається з 20-ти тверджень, згрупованих за 5-ма визначеними факторами життєстійкості: впевненість у собі, підтримка батьків, відчуття щастя, спілкування, допомога іншим. Віяло відповідей містить 5 варіантів відповідей: цілком відповідає, частково відповідає, важко сказати, частково не відповідає, цілком не відповідає. За допомогою фокус-груп нами додатково вивчались висловлювання підлітків щодо тверджень на позначення факторів життєстійкості, визначених в опитувальнику резильєнтності (життєстійкості), та ставлення підлітків до суб'єктивних психоемоційних проблем, пов'язаних з воєнним конфліктом і наявних способів подолання ними цих проблем.

Відповідно до отриманих даних середнє значення рівня життєстійкості для опитаних підлітків складає 3,87 по всіх факторах. Рівень резильєнтності у вибірці варіюється від 2,25 (низький показник життєстійкості) до 4,74 (високий показник життєстійкості), показники розподіляються від 1 (низький рівень життєстійкості) до 5 (високий рівень життєстійкості). Встановлено, що респонденти чоловічої статі демонструють вищу здатність долати негативні наслідки пережитих стресових подій порівняно з респондентами жіночої статі (середнє значення = 3,98, статистична похибка 0,05 – хлопці; середнє значення = 3,91, статистична похибка 0,07 – дівчата); (мінімальнє значення = 2,36 та 2,25 відповідно). Хлопці виявляють вищі показники життєстійкості, зокрема, за наступними факторами: впевненість у собі (3,98 порівняно з 3,82 у дівчат), підтримка батьків (4,06 порівняно з 3,84 у дівчат), відчуття щастя (3,39 порівняно з 3,5 у дівчат) та спілкування (3,68 порівняно з 3,57 у дівчат); тоді як дівчата мають вищі показники за фактором «допомога іншим» (4,19 порівняно з 3,91 у хлопців). З метою тестування надійності шкал резильєнтності (життєстійкості) нами було здійснено перевірку внутрішньої сумісності з використанням альфи Кронбаха (α), та з'ясовано, що з-поміж інших шкали «допомога батьків» ($\alpha=0,87$) та «відчуття щастя» ($\alpha=0,80$) мають достатню внутрішню сумісність. Разом з тим, досить високі показники зафіксовано за іншими факторами резильєнтності (життєстійкості), а саме: «впевненість у собі» ($\alpha=0,62$) та «спілкування» ($\alpha=0,60$), які, за даними опитування підлітків під час фокус-груп, виявляються також суттєвими чинниками подолання стресового стану та психологічного дискомфорту, спричинених пережитими стресовими подіями воєнного конфлікту.

Отримані дані за допомогою використаної психодіагностичної методики засвідчили, що найбільш значущими факторами життєстійкості для підлітків, які перебувають в умовах воєнного конфлікту на Сході України, є підтримка батьків та відчуття щастя. Можна стверджувати, що підтримка батьків у тому чи іншому вигляді, яку отримують підлітки, перебуваючи в умовах воєнного конфлікту, емоційний зв'язок, відчуття захищеності, причетності – з одного боку, та відчуття щастя завдяки індивідуальним психоемоційним властивостям та/ або зовнішнім чинникам, зокрема й підтримці батьків, утворюють специфічні захисні фактори, сприятливі для розвитку й зміцнення життєстійкості саме цієї цільової групи у визначеному соціально-культурному контексті. Зазначені дані мають бути враховано при розробці відповідних програм психологічної корекції та психосоціального супроводу підлітків, постраждалих внаслідок воєнного конфлікту в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Alastair Ager, Wendy Ager, Vivi Stavrou and Neil Boothby. Inter-Agency Guide to the Evaluation of Psychosocial Programming in Humanitarian Crises. UNICEF, 2011.

2. Research summary: UNICEF psychosocial support programs for school children in Donetsk and Luhansk oblasts / Bogdanov S., Kovalevskaya J., Girnyk A., Chernobrovkin V., Chernobrovkina V., Panok V., Lunchenko N., Basenko O. et al. Kyiv :NaUKMA,2017.URL: http://www.ukma.edu.ua/eng/images/docs/CMHPSS/UNICEF_KMA_Research%20summary_en_2017.pdf.

БАХТІЯРОВА Х. Ш., канд. пед. наук, професор Національного транспортного університету (м. Київ), ГОЛУБЄВА М. О., канд. пед. наук, доцент НаУКМА (м. Київ)

ВИКОРИСТАННЯ У НАВЧАННІ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ: ПРОТИРІЧЧЯ МІЖ КЛАСИЧНИМ ТРАКТУВАННЯМ ТА СУЧАСНИМ РОЗУМІННЯМ

Вступ. Нові соціально-економічні відносини в Україні викликали суперечності між соціальним запитом та можливостями сучасної системи освіти взагалі та між потребою в оновленні освітнього процесу в вітчизняних ЗВО конкретно. Таке оновлення навчального процесу передбачає застосування різноманітних інноваційних педагогічних технологій, фактично - на перехід на іншу стратегію. «Серед кардинальних проблем переходу на вказану стратегію є проблема проектування такого навчального процесу, який повинен гарантувати досягнення поставлених цілей» [1, с. 18].

Виклад основного матеріалу. У перекладі з латини «проект» означає буквально «закинутий вперед» або «той, що виступає вперед». Раніш цей термін стосувався лише технічних об'єктів. Однак зараз зміст цього поняття набув ширшого значення у психолого-педагогічному аспекті як метод проєктів.

Дидактичний ретроспективний моніторинг становлення та розвиток методу проєктів показує нам, що цей процес відбувався протягом ХХ століття. На початку ХХ ст. низку робіт було присвячено цьому питанню (П. Блонський, В. П. Вахтерев, Д. Дьюї, У. Кілпатрик, Е. Паркхерст, С. Френе, Н. Ф. Федоров, С. Т. Шацький та інші). Пізніше М. Нолл, Ю. Ольхерс, В. Стернберг, К. ДюЧарм та інші присвятили власні наукові дослідження методу проєктів.

У СРСР після низки сумнозвісних Постанов ЦК ВКП (б) 1932-34 рр. «Про збочення в системі Наркомпросу» було заборонено розробку та застосування будь-яких педагогічних та й психологічних технологій. І тільки у 60-х роках ХХ ст. під час «хрущовської відлиги» з'явилася ідея формування нової наукової дисципліни – педагогіки проєктування (Г. Щедровицький). Однак ця ідея ще довго не розроблялася ні в педагогічній теорії, ні в педагогічній практиці. Крига скресла після наукових розвідок В. Безрукової, В. Беспалька, В. Бондаря, О. Киричука, О. Коберника, І. Підласого та інших [2; 3].

Наразі різноманітні аспекти застосування цієї дидактичної технології висвітлено в наукових розвідках І. Албегової, Р. Гуревича, Ю. Жилиєвої, М.